

JUDISK

K R Ö N I K A

JUDISK KRÖNIKA 3/2015

**TEMA: TILLHÖRIGHET
EFTER TERRORDÅDEN
I PARIS OCH KÖPENHAMN**

Anneli Rådestad intervjuar Magda Haroun • Petra Socolovsky om judarnas framtid i Europa
Ricki Neuman gräver i projektet Bajit • Arthur Green om judendomens största idé • Tomer
Persico recenserar Michael Walzer • Essä av Göran Rosenberg • Sarah Schulman slår ett
slag för jiddischboxning • Hans Ruin om Heideggers antisemitism • Aron Verständig hyllar
Jeschurun 75 år • Transparent utmanar normen • Tre frågor till Jackie Jakubowski

3
2015

ÅRGÅNG 83 • OKTOBER 2015
TISHRI 5776 • PRIS 100 KR

BILDEN

Flygande sukka

"På rosh hashana accepterar vi att vissa kommer att leva och att vissa kommer att dö. Vid jom kippur inser vi att det mycket väl kan vara vi som dör. Nu sitter vi jäms med världen i ett "hus" som

inte ger något skydd. Det är inget hus. Det är den avbrutna tanken om ett hus, en parodi på ett hus. I sukkan, ett hus som är öppet mot omvärlden, ett hus som inte gör anspråk på att ligga till grund för

vår säkerhet, släpper vi det behovet. Illusionen av skydd faller bort och plötsligt är vi där, i samklang med livet. Vi känner vårt liv, vi följer vårt liv, vi dansar det, ett steg efter ett annat.”

Ur *This is Real and You are Completely Unprepared* av rabbin Alan Lew z”l.

Foto: Flying Sukkah av Toby Cohen

Främling i ett främmande land

*”En främling bär alltid sitt hemland i famnen
som ett föräldralöst barn
för vilket han kanhända
inte söker annat än en grav.”*
Ur dikten ”Kommer någon” av Nelly Sachs

”En skyddad och lekfull värld”, så beskrivs poeten Nelly Sachs liv i Berlin innan nazismens ideologiska hat förgör hennes verklighet. I maj 1940 kommer Nelly Sachs som judisk flykting till Sverige.

Med hjälp av bland andra Selma Lagerlöf, lyckas hon få visum och köper sig en av de sista åtråvärda flygbiljetterna ut ur Tyskland.

Så börjar en 30 år lång exil, i ett främmande land, på ett främmande språk.

Efter kriget, föds ur Nelly Sachs dikter ett nytt språk, sprunget ur fasan, som ger en röst åt de människor, levande och döda, som med rötterna dragits upp ur sin jordmån. Åt den döda danserskan och åt Spinozaforskaren, en gång så försjunken i sin läsning.

Det är till Nelly Sachs jag vänder mig när verkligheten brister och mina egna ord inte räcker till. Bilderna på 3-åriga Alan vars livlösa kropp havet nu spolat upp på en strand. Ögonen hos trötta och hungriga människor som desperat försöker korsa Europas gränser för att hitta en trygg plats för sina familjer.

Som oundviklig relief till vår tids flyktingvåg ligger vår kontinents becksvarta historia.

Inför det judiska nyåret påminde rabbin Jonathan Wittenberg i London om Éviankonferensen 1938. På initiativ av den amerikanska presidenten Franklin D. Roosevelt, samlades representanter från 32 länder till en internationell konferens i Frankrike. Målet var att komma överens om de olika ländernas hjälpåtgärder för judiska flyktingar, särskilt från Tyskland och Österrike, och att definiera den flyktingkvot som varje land kunde ta emot.

Representanterna uttryckte alla stor sympati med de förföljda judarna, men förklarade att de inte kunde ta emot fler flyktingar. De var oroliga för de ekonomiska påföljderna och arbetslösheten det kunde medföra. Och så var de oroliga för att en judisk flyktingström skulle öka antisemitismen i hemlandet.

Flyktingmottagandet kommer inte att vara lätt. Det kommer att förändra Sverige och Europa. Hur vet vi inte idag. En del ser flyktingarna som ett välkommet och nödvändigt tillskott av människor i ett Europa med allt för låga födelsetal. Andra varnar för de trauman den påtvingade flykten innebär för de familjer som söker en omstart i Sverige. Och vem vet vilka utmaningar som väntar Sveriges judar när krigshärjade människor från Israels fiendeländer, uppvuxna med antisemitisk propaganda, blir våra grannar.

Men att neka hundratusentals människor på flykt – barn och deras föräldrar – rätten till skydd undan död och fördömdelse har också konsekvenser. Konsekvenser som den judiska gruppen känner till allt för väl.

I den historiska backspegeln är det oacceptabelt att EU:s ledare inte kan enas om hur dagens flyktingar ska tas emot på bästa mänskliga sätt.

Att få förtroendet att leda arbetet med Judisk Krönika är inte bara hedrande, det är också ett drömjobb som förenar två världar som jag älskar. Den journalistiska, berättande världen som tar människor till platser de inte visste att de ville besöka, som utmanar fördomar, river mentala murar och erbjuder nya förhållningssätt.

Och den 5000-åriga judiska kulturen, så rik på radikala idéer, metoder och värderingar i sin ständiga process att förbättra det brustna i världen.

Det är med varm hand jag tar emot gåvan att förvalta denna kloka, uppkäftiga och alltid välformulerade kulturtidskrift som först bröderna Brick, i 47 år, och sedan Jackie Jakubowski, i 35 år, tagit hand om.

Under Jackie Jakubowskis redaktörskap har tidningen utgjort ett viktigt forum för debatten om främlingsfientlighet och minoritetsfrågor, med pluralism och tolerans som ledord. Samtidigt är tidningen den främsta förmedlaren av judisk kunskap och kultur i Sverige. Allt detta ska tidningen fortsätta vara. I en tid av stora samhällsförändringar, lokala och globala, är Judisk Krönikas röst som kulturbärare och brobyggare förmodligen viktigare än någonsin.

Det är därför vi vill att Judisk Krönikas innehåll ska nå ännu fler, i Sverige och internationellt. En av de stora förändringarna är Judisk Krönikas satsning på webb och sociala medier. Gå gärna in på judiskkronika.se, bekanta dig med hemsidan och dela de artiklar du tycker att människor i din närhet borde ta del av.

Webben ger nya annonsmöjligheter som i förlängningen kan leda till en utveckling av både tidning och sociala medier. För att fortsätta vara en av Sveriges bästa kulturtidskrifter måste vi kunna arbeta med Sveriges främsta skribenter, illustratörer och fotografer, och för det krävs det kapital.

I framtiden hoppas vi också att en del av Judisk Krönikas innehåll ska översättas till engelska för att via webben tillgodose det växande intresse för judiskt liv i Sverige och Europa som finns, i bland annat Israel och USA.

För några år sedan träffade jag en fotograf i en av New Yorks skyskrapor.

Under den minut det tog oss att färdas från topp-till bottenplan berättade han att han en gång fått i uppdrag av en amerikansk-judisk organisation att resa till Europa för att fota dess allra sista judar.

Väl på plats upptäckte han att ”*the last Jews of Europe are having babies,*” att Europas sista judar föder barn!

De barnen har vuxit upp och föder nu egna barn, i Europa.

I Bulgarien, Kroatien, Estland och Rumänien byggs nya judiska förskolor för att få plats med alla barn. I London, Krakow, Budapest, Berlin och Paris bryts ny judisk mark genom innovativa mat- och kulturprogram och bara i år arrangeras den judiska kunskapskonferensen Limmud i 23 av Europas storstäder.

Mitt i centrala Stockholm byggs Baijt, ett nytt och öpp-

nare judiskt kulturcenter. Detta är den ena berättelsen om vad som händer i judiskt liv i Europa.

Den andra berättelsen handlar om unga extremister med kopplingar till Islamiska staten, som dödar judar enbart för att de är judar: på Judiska Museet i Bryssel, i matbutiken Hypercacher i Paris och utanför synagogan i Köpenhamn.

Den handlar också om att 70 procent av Europas judar inte öppet vågar visa sin judiskhet av rädsla för att bli attackerade, till exempel på Malmös gator, enligt en rapport sammanställd av Europas judiska ledare.

Vad säger dessa båda verkligheter om judisk samtid och framtid i Europa?

Några svar hittar du i det här numret av Judiska Krönika som bland annat handlar om TILLHÖRIGHET efter terrordåden.

Petra Socolovsky har följt den tidvis hätska debatten mellan judiska intellektuella i Europa och USA som har olika syn på judarnas framtid i Europa.

Judisk Krönika har träffat några av arrangörerna bakom Fredens ring, som efter terrordådet i Köpenhamn skapade en mänsklig ring runt Stockholms synagoga, till stöd för Sveriges judar. Vad motiverade dem?

Vad ger mer tilltro till en judisk framtid i Europa än ett nytt judiskt kulturcenter mitt på Stockholmskartan? Judiska Församlingens största satsning någonsin.

Ricki Neuman berättar historien om Baijt.

Samtidigt i Kairo: Judiska Församlingens ordförande Magda Haroun, 62, är yngst av de åtta judiska kvinnor som finns kvar i Kairo. Här föds inga fler judiska barn och snart stängs stadens sista synagoga för gott. Vad kan vi lära av en mångtusenårig judisk berättelse som alldeles snart tar slut?

Om allt går väl, blir jag själv mamma om ett par veckor. Med en europeisk-judisk bebis på väg känns dessa frågor än mer angelägna och konkreta. Under min föräldraledighet kommer författaren och journalisten Ricki Neuman vara gästredaktör för Judisk Krönika. Jag är tillbaka till sommaren 2016. För er som undrar vad avgående chefredaktör Jackie Jakubowski planerar den närmsta tiden är det bara att bläddra fram till tidningens sista sida.

BILDEN: När Anneli Rådestad är på föräldraledighet kommer Ricki Neuman vara gästredaktör för Judisk Krönika. Foto: Karl Gabor

Judisk Krönika

UTGES AV
Stiftelsen Judisk Krönika

**CHEFREDAKTÖR OCH
ANSVARIG UTGIVARE**
Anneli Rådestad
redaktion@judiskkrönika.se
tel: 08-660 70 62

GRAFISK FORMGIVNING
Jackie Jakubowski

REDAKTIONSÅD
Anders Carlberg, Eva Ekselius,
Mikael Feldbaum, Christina
Gamstorp, Noa Hermele,
Annika Hermele, Ricki
Neuman, Lizzie Oved Scheja

ANNONSAVDDELNING
Thomas Wolff
tel: 031-28 50 95
mobil: 0708-580451
annons@judiskkrönika.se

**EKONOMI, ADMINISTRATION
OCH PRENUMERATION**
Dina Markovich
tel: 08-660 38 72 ons, fred.
administration@judiskkrönika.se
prenumerationspris 395 kr/år
studenter 250 kr; utlandet 495 kr
lösnummerpris 100 kr
plusgiro 54 120-1

ADRESS
Box 5053, 102 42 Stockholm
Hemsida på internet
www.judiskkrönika.se

Utkommer med 4 nr per år.
Nästa nummer: 21 dec. 2015
Manusstopp: 9 nov. 2015

Tryckt hos Grafiska Punkten
Producerad av Gabor & Co
issn 0345-5580

Prenumeration på Judisk Krönika
ingår i medlemsavgiften till
Judiska Församlingen.

Citera oss gärna, men ange källan.
Förbehåll mot elektronisk
publicering måste meddelas
av artikelförfattaren.

MEDARBETARE I DETTA NUMMER

TOBY COHEN
är prisbelönad
brittisk fotograf
verksam i Israel.

ARTHUR GREEN
är amerikansk
rabbin och expert
på kabbala och
neochassidism.

RICKI NEUMAN
är journalist och
gästredaktör för
Judisk Krönika
under Annelis
föräldraledighet.

**TOMER
PERSICO** är
skribent för
Haaretz och
professor i
religion.

**GÖRAN
ROSENBERG** är
författare och
journalist och
Judisk Krönikas
nya kultur-
krönikör.

HANS RUIN
är professor i
filosofi vid
Södertörns
högskola.

**SARAH
SCHULMAN** är
Judisk Krönikas
nya jiddisch-
krönikör.

**PETRA
SOCOLOVSKY**
är svensk
journalist bosatt
i USA.

**REBECCA
TARSCHYS** är
kulturjournalist i
bland annat
Dagens Nyheter.

**ARON
VERSTÄNDIG**
är ordförande i
Föreningen
Jeschurun.

.....

**DELTA I ETT
5000-ÅRIGT SAMTAL**

JUDISKKRONIKA.SE

INNEHÅLL

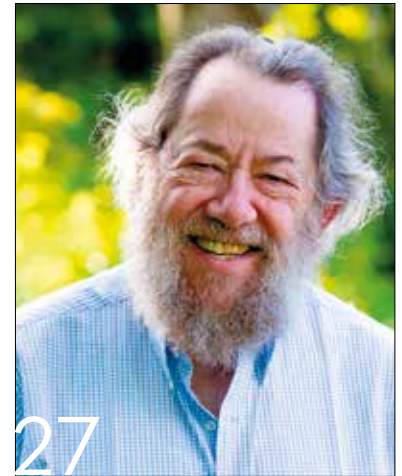
Nr 3 • 2015

10

16

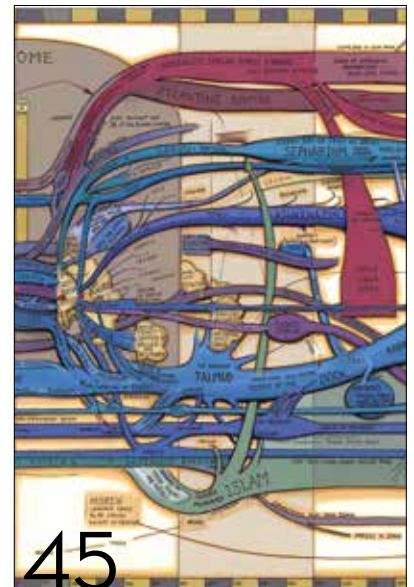
27

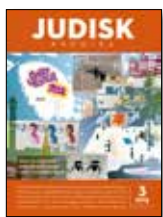
30

36

45

Omslagsbild
av illustratören
Cecilia
Undemark

10 SLUTET PÅ HISTORIEN
Anneli Rådestad intervjuar Magda Haroun

16 "DEN SISTE JUDEN SKA SPOTTA!"
Petra Socolovsky har följt debatten om judarnas framtid i Europa

19 EFTER DÅDEN I PARIS OCH KÖPENHAMN
Tillhörighet och utanförskap

27 EN AV JUDENDOMENS STÖRSTA IDÉER
Arthur Green om "Guds avbild"

30 BERÄTTELSEN OM BAIJT
Ricki Neuman gräver i historien

36 ATT PLÅTA GUD
Bildreportage av Toby Cohen

45 NATIONALISM OCH JUDENDOM
Essä av Göran Rosenberg

50 "JUDARNA HAR NÅGOT FUFFENS FÖR SIG"
Aron Verständig om Jeschurun

53 "GETTOTS TROLLKARL"
Sarah Schulman slår ett slag för jiddischboxning

60 KLOTTRAT PÅ VÄGGEN
Intervju med ultraortodoxa graffitikonstnären Ometz

64 SOLKAD STORHET
Hans Ruin har läst Heideggers dagböcker

70 MED MUSIKEN SOM VAPEN
Ett porträtt av Theodore Bikel

68 TV-SUCCÉN TRANSPARENT
Möt manusförfattaren

74 TILL SIST: Tre frågor till Jackie Jakubowski